

ІНСТИТУЦІЙНА АРХІТЕКТУРА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ МІГРАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Біль М.М.

Інститут регіональних досліджень НАН України

Територіальні міграційні системи (ТМС) як специфічні просторові утворення з потужними впливами глобального масштабу вимагають досліджень їх внутрішньої будови. Усі намагання врегульованості міграційних процесів у нинішню еру вільної міграції є ресурсозатратними та часто нівелюються через посилення нелегальних їх проявів. У зв'язку з цим актуалізується потреба вивчення архітектури ТМС, що дозволить окреслити концептуальні підходи до регулювання міграцій у стратегічному вимірі через вплив на інституціоналізовану систему відносин трудових мігрантів та інших інституцій, з якими ті вступають у постійні взаємодії. У сукупності такі структури формують інституційну архітектуру ТМС, деформовані прояви котрої суттєво гальмують позитивні детермінації міграцією соціально-економічного розвитку територій.

Вивчення інституційної архітектури ТМС для вітчизняної науки є новим предметом дослідження. Водночас поглиблюються напрацювання щодо сутнісного розуміння ТМС, їх функціональності та просторової вимірності. Зокрема вартують уваги праці таких вітчизняних вчених, як О. Варецька, А. Гайдуцький, І. Лапшина, О. Малиновська, С. Пирожков, О. Позняк, О. Пуригіна, О. П'ятковська, М. Романюк, У. Садова та інших.

Архітектура ТМС відображає концепцію взаємозв'язку елементів складної структури [1]. За своєю сутністю вона часто ототожнюється з поняттям «структура». Їх відмінність полягає в тому, що архітектура будується на основі стійких взаємовідносин між суб'єктами, які залишаються незмінними у тривалому часовому вимірі, та піддається трансформаціям лише внаслідок потужних факторних детермінацій, які спричиняються модернізаційними процесами глобального характеру. Більша часова незмінність архітектури ТМС формує основу для її структурованості, яка є мінливішою, динамічнішою, адаптивнішою та піддається потужним впливам з боку інституцій, що формують її інфраструктурне забезпечення.

Видова різноманітність архітектури ТМС допускає інституційний, соціально-економічний та фінансовий її типи. Вважаємо, що для вітчизняного ринку праці, що «включений» у численні міжнародні ТМС, наразі актуальним є вивчення саме *інституційної архітектури*.

Вона визначається стійкою системою інститутів, котрі здійснюють прямі детермінації характеру та напрямів міграційних переміщень. Вивчення інституційної архітектури в методологічному аспекті має ґрунтуватись на положеннях інституційної теорії, згідно котрої саме інститути є фундаментальними факторами функціонування економічних систем [2, с. 137].

ТМС за своєю просторовою вимірністю як правило охоплюють територію декількох країн, набуваючи ознак міжнародного масштабу. Тому розглянемо типову інституційну архітектуру ТМС у міжнародного вимірі, яка формується на основі системної взаємодії державних і недержавних структур (рис. 1).

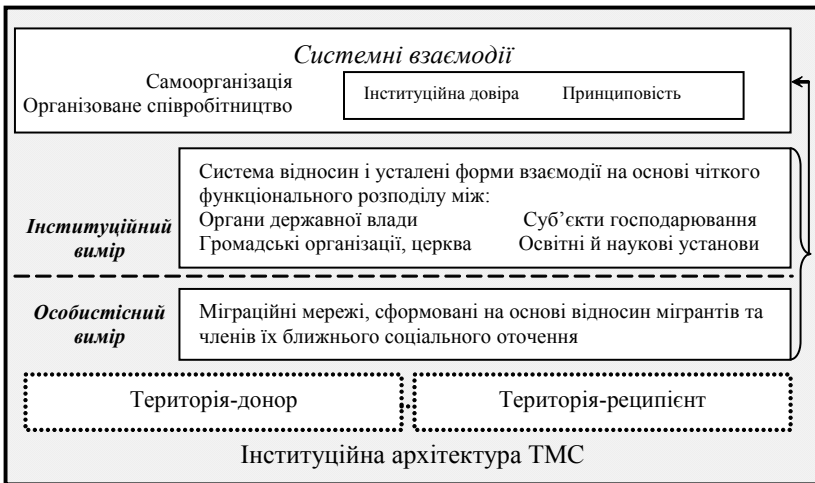

Рис. 1. Типова схема інституційної архітектури ТМС міжнародного масштабу*

* Складено автором

Складність вивчення закономірностей формування та можливостей зміни інституційної архітектури ТМС у міжнародному вимірі виникає через обмежене інформаційне забезпечення. Водночас потреба досліджень за даним напрямом актуальна в силу того, що для інституційної архітектури ТМС, в які включені вітчизняні ринки праці, характерні численні *деформації міжсуб'єктних відносин*. Здебільшого вони виникають між суб'єктами в особистісному та інституційному вимірах, зокрема між трудовими мігрантами та органами державної влади. Недосконала державна міграційна політика демотивує до легальної міграції, що руйнує основи прозорої співпраці з метою

вдосконалення управлінських впливів з боку держави та підвищення соціально-економічної захищеності осіб зі статусом мігранта.

Деформації міжсуб'єктних відносин в інституційній архітектурі ТМС ведуть до поступової їх інституціоналізації, що надалі ускладнює можливості їх нівелювання. У результаті посилюються негативні детермінації з боку міграції якісних характеристик життя населення. Також це веде до значних демографічних й інтелектуальних втрат держави.

Дуже важливою характеристикою розвиненої інституційної архітектури ТМС є інституційна довіра між суб'єктами. Її забезпечення повинно здійснюватись на основі підвищення міри впевненості в першу чергу осіб зі статусом мігранта у державних і недержавних структурах щодо їх спроможності виконувати свої функціональні повноваження та дійсної мотивації вирішення проблем, що виникають відносно рівня соціально-економічної захищеності. Наразі за результатами численних соціологічних обстежень та реальних спостережень державні структури відзначаються надзвичайно низьким рівнем довіри громадян України. Через те одним з важливих завдань удосконалення інституційної архітектури ТМС є посилення рівня інституційної довіри до органів державної влади як структур з владними повноваженнями реального вирішення проблем мігрантів. Інші ж структури, як от громадські і церковні, рівень довіри до котрих є значно вищим, на практиці теж відіграють значну роль у вирішенні проблем мігранта, особливо щодо процесів їх інтеграції. Проте вони не володіють повноваженнями концептуального й стратегічного регулювання міграційних процесів, а лише через взаємодії з органами державної влади можуть формулювати свої пропозиції з покращення. Тому формування інституційної довіри між державними структурами та мігрантами є запорукою побудови інституційної архітектури ТМС з розвинутою системою відносин, спрямованою на соціально-економічну захищеність як самих мігрантів, так і членів їх сімей.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. 7-е видання / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с. 2. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики [Текст] / Дуглас Норт; пер. с англ. А.Н. Нестеренко; предисл. и науч. ред. Б.З. Мильнера. – М.: Начало, 1997. – 189 с.